

telegram waarin hij dat aan de regering berichtte, kwam 's nachts om tien voor één in Gerbrandy's hotel binnen, d.w.z. nog vóór de opening van de buitengewone kabinetsvergadering waar het formele besluit genomen moest worden dat Nederland Japan de oorlog zou verklaren.

De gehele zondag had Gerbrandy getracht, radiotelefonisch contact te krijgen met van Starckenborgh – dat was mislukt door storingen in de atmosfeer. Maandagochtend vroeg wilde het wéér niet lukken, maar om elf uur Londense tijd (half zeven 's avonds Indische tijd) kwam eindelijk de verbinding tot stand. 'Ik gevoel behoefte', zei Gerbrandy onder meer tot de gouverneur-generaal, 'u mondeling een blijk van medeleven te geven en u in de komende uiterst moeilijke tijden alle kracht toe te wensen. Onnodig te zeggen dat mijn ambtgenoten en ik volkomen instemmen met het door u reeds gisteravond op grond van de gemaakte afspraak' (de afspraak tussen de regering en het Indische gouvernement) 'genomen besluit, dat Nederlands-Indië zich als deel van het rijk in oorlog bevindt met Japan.'¹ Gerbrandy's laatste woorden waren: 'Hou en trouw in nood en dood.'²

Maandagmiddag werd de koninklijke proclamatie³ door de koningin ondertekend en door alle ministers gecontrasigneerd.⁴ Gerbrandy las 's avonds de tekst in een uitzending van Radio Oranje voor. 'Ik en al mijn onderdanen', aldus het slot,

'rekenen op de moed, de vastberadenheid en de volharding van allen in Indië. In vertrouwen op God, Die al mijn onderdanen in vrijheid willen dienen en Die weet dat onze zaak rechtvaardig en ons geweten rein is, aanvaarden wij met machtige bondgenoten de strijd. Wij zullen deze strijd winnen! En ons koninkrijk, beproefd maar gelouterd en gestaald tegelijk, zal krachtiger en meer dan ooit

¹ Ik heb de gezagsverhoudingen binnen het koninkrijk tot Gerbrandy's levendige verontwaardiging lelijk door elkaar gehaald toen ik op maandagochtend 8 december in een speciale uitzending van Radio Oranje, waarin ik eerst al het nieuws weergaf, zei: 'De regering van Nederlands-Indië heeft Japan de oorlog verklaard.' Mijn tekst bevatte verder een groet aan onze bondgenoten, oude en nieuwe; 'wij weten', zei ik, 'dat allen in Indië, blank en bruin, sinds de brute aanval op ons Nederland slechts één gedachte kennen: dit schone land aan de evenaar tot een hecht en krachtig bolwerk der democratie te maken' – wat wist ik weinig van het werkelijke Indië af!

² P. Kasteel: 'Overzicht der gebeurtenissen op 6 en 7 december (1941)' (30 dec. 1941). ³ Tekst: *De koningin sprak*, p. 34–35. ⁴ Gezant Pabst kon de Nederlandse oorlogsverklaring pas op 10 december overhandigen aan de Japanse onderminister van buitenlandse zaken – de minister had geweigerd hem te ontvangen. De gezant kon toen ook medelen dat het neutrale Zweden zich bereid had verklaard, de Nederlandse belangen in het Japanse machtsgebied te behartigen.